

La banca a l'eurozona: un sector en procés de transformació

Antoni Garrido, *Universitat de Barcelona i IEB*

Policy Brief núm. 8

Febrer, 2016

ISSN 2014-7457

En aquest treball es descriuen, en primer lloc, els canvis que han experimentat els sistemes bancaris de l'eurozona en els últims anys en termes tant d'estructura com en el seu marc regulador, dedicant en aquest cas una atenció especial a la unió bancària, el projecte més important dels últims trenta anys. A continuació s'analitzen els trets bàsics que presenten en l'actualitat i al final s'exposen els grans reptes als quals s'enfronten en un futur immediat.

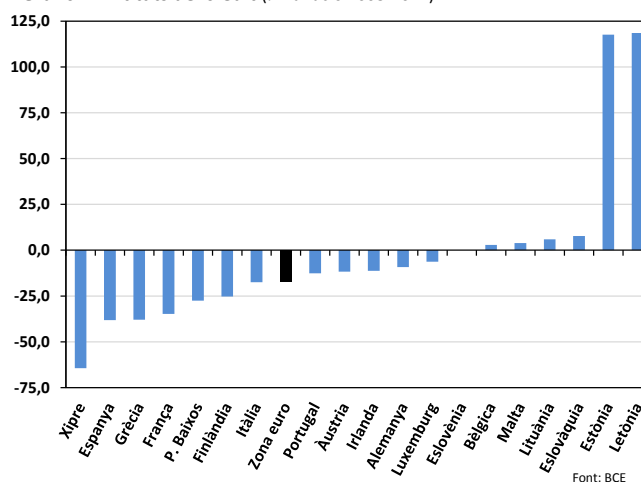
1. L'impacte de la crisi

La crisi bancària que va acabar generant la crisi financera ha reduït el cens d'entitats de crèdit de l'eurozona, integrat en l'actualitat per unes 5.614 entitats davant de les 6.774 que el formaven l'any 2008. Com es pot veure en el gràfic 1, els països més afectats per la crisi (Xipre, Grècia i Espanya) han estat lògicament aquells on la reducció del cens ha estat més intensa; a Letònia i Estònia, per contra, el nombre d'entitats operatives ha augmentat significativament en aquests anys.

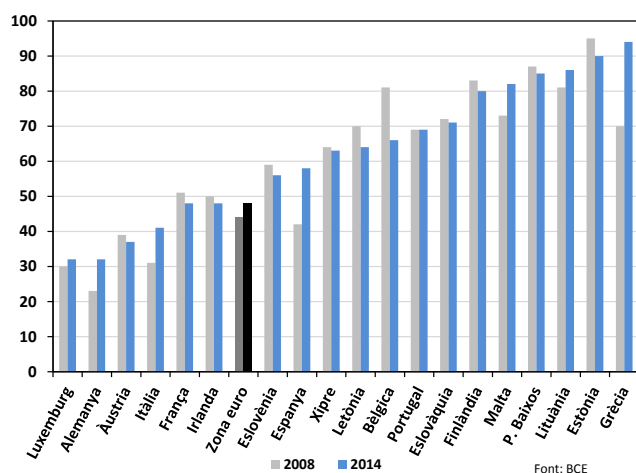
La consolidació del cens ha generat l'increment consegüent en els nivells de concentració del sistema bancari a l'eurozona, on les cinc entitats més grans suposen ja el 48 % del mercat, quatre punts més que en el 2008 (gràfic 2). Malgrat tot, hi continua havent diferències sensibles entre països, i són els més grans (en la mesura que solen tenir sistemes bancaris més diversificats que la resta) els que presenten els nivells de concentració més baixos. La rellevància considerable que ostenten les caixes d'estalvi a Àustria i l'elevat nombre d'entitats estrangeres que operen a Luxemburg expliquen els menors nivells comparatius de concentració

que presenten aquests països malgrat que tenen una dimensió reduïda.

Gràfic 1. Entitats de crèdit (% variació 2008-2014)

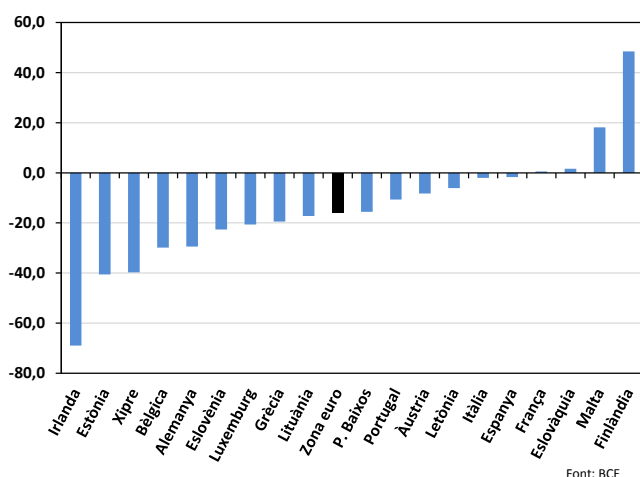
Gràfic 2. Grau de concentració del sistema bancari (% del total d'actius en poder de les cinc entitats més grans)

La crisi ha reduït també la grandària dels balanços bancaris. Irlanda, on una bona part dels actius de mala qualitat s'han transferit a un banc dolent (la National

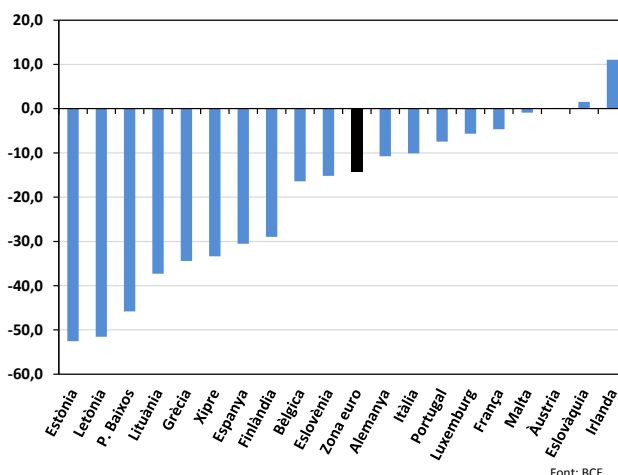
Asset Management Agency), és el país on la reducció del perímetre ha estat més intensa (un espectacular 70 %). Estònia (a causa de la reestructuració d'un grup bancari estranger) i Xipre han reduït també de forma considerable el balanç, que per contra ha augmentat a Finlàndia i Malta (gràfic 3). El crèdit ha estat sens dubte l'epígraf de l'actiu que més s'ha reduït, reflectint l'augment de la morositat, la caiguda en els nivells d'activitat econòmica, la falta de demanda solvent i la necessitat imperiosa de reduir el grau d'endeutament que van mostrar un bon nombre d'entitats. El marge pràcticament automàtic i garantit que proporcionaven les compres de deute sobirà explica alternativament el guany de posicions en el balanç de la cartera de valors. Des de la perspectiva del passiu, i atès el bloqueig dels mercats majoristes i la reculada dels dipòsits de la població, el BCE es va convertir en aquests anys en la principal font de finançament de les entitats bancàries de l'eurozona.

Gràfic 3. Actius totals del sistema bancari (% variació 2008-2014)

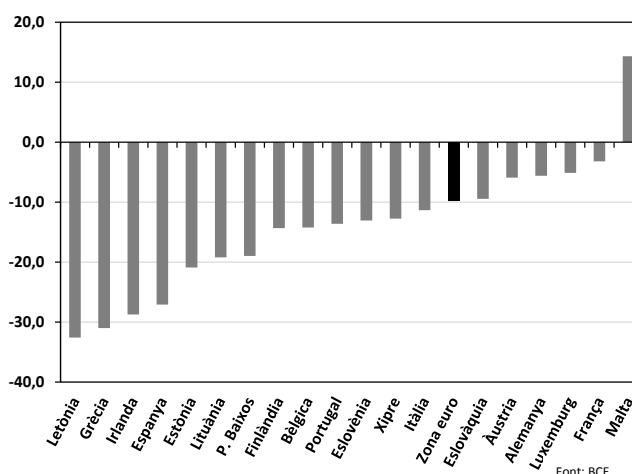

La comentada reducció del cens, els nivells d'activitat econòmica inferiors, els plans d'aprimament imposats a les entitats rescatades amb fons públics, l'eliminació necessària de les superposicions generades per les fusions i la pèrdua d'importància de la sucursal com a canal de relació amb la clientela expliquen, per la seva banda, la reducció que ha experimentat l'estructura bancària (gràfics 4 i 5). En aquest sentit, entre el 2008 i el 2014 s'han tancat a l'eurozona 29.000 sucursals i s'han eliminat més de 200.000 llocs de treball. La meitat de l'ajust en termes d'oficines (i un terç del que ha tingut lloc en l'ocupació) l'explica Espanya, que continua sent, malgrat tot i juntament amb Xipre, el país que compta amb més sucursals en relació amb la seva població.

Gràfic 4. Entitats de crèdit. Sucursals (% variació 2008-2014)

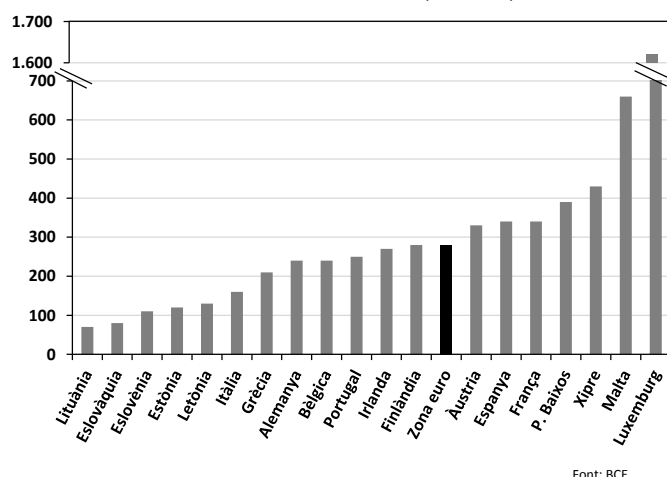
Gràfic 5. Entitats de crèdit. Empleats (% variació 2008-2014)

Malgrat tot el que hem dit, la magnitud del sistema bancari de l'eurozona continua sent molt important. No en va, la banca continua sent la principal font de finançament de les empreses i la principal destinació de l'estalvi en un bon nombre de països de l'eurozona, i molt especialment en els situats en la perifèria europea. L'existència de diferències en les normes comptables, el desenvolupament de l'anomenada "banca a l'ombra" i la no-inclusió en les estadístiques del sistema bancari nord-americà de les anomenades *Government-Sponsored Entities* (com Fannie Mae i Freddie Mac) són altres factors que expliquen la menor grandària relativa que presenta el sistema bancari nord-americà, on els actius bancaris suposen el 95 % del PIB davant del 250 % i el 233 % del PIB respectivament del conjunt de l'eurozona i el Japó. En països com Luxemburg, Malta i Xipre, la grandària del sistema bancari és, de fet, molt gran en relació amb la seva economia (gràfic 6). Es tracta, no cal dir-ho, de països que han optat per sobreespecialitzar-se en finances, i per fer-ho han

implantat marcs reguladors molt flexibles i han jugat a fons la carta dels avantatges fiscals. D'acord amb els seus reduïts nivells de renda, la grandària relativa del sistema bancari en les repúbliques bàltiques és, en canvi, reduït.

Gràfic 6. Actius del sistema bancari, 2014 (% del PIB)

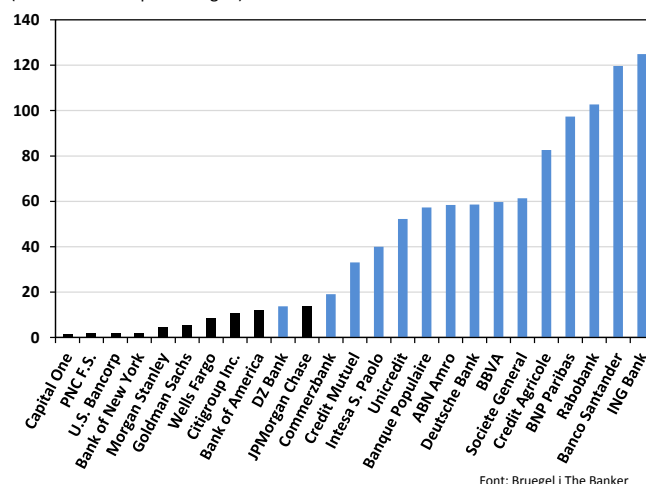

A causa, en gran manera, de la preponderància en el continent europeu del model de banca universal, els grans bancs de l'eurozona són també més grans que els seus homònims nord-americans (gràfic 7). A diferència del que ocorre als Estats Units, on la Federal Deposit Insurance Corporation (FDIC) s'ha guanyat una merescuda fama com a liquidadora d'entitats amb dificultats, els governs europeus n'han potenciat la integració amb altres entitats, i han afavorit així encara més el creixement dels grans bancs europeus. També és veritat que si en lloc del país d'origen es pren com a referència l'eurozona, la grandària dels grans bancs europeus és similar a la dels seus iguals nord-americans.

Per alguns autors (com, per exemple, Langfield i Pagano, 2015), la grandària que els bancs aconseguixen a Europa unida al creixent grau de concentració de la indústria bancària és molt perjudicial, ja que acaba generant un nivell de risc sistèmic més elevat i un ritme de creixement econòmic menor. Aquests fenòmens, de fet, estarien relacionats, i el canal de transmissió seria la conducta dels propis bancs, que incrementen i assignen de manera ineficient el crèdit en períodes en què els preus dels actius pugen i el redueixen quan el preu cau. Reduir els subsidis – implícits o explícits – que gaudeixen els grans bancs (exigint-los més nivells de capital o obligant-los a separar les seves activitats) són algunes de les mesures

que caldria prendre des d'aquesta perspectiva per millorar el finançament del teixit empresarial i impulsar el creixement econòmic. Tornarem sobre aquesta qüestió més endavant.

Gràfic 7. Actius dels grans bancs de l'eurozona i Estats Units, 2014 (en % del PIB del país d'origen)

1.1. Back home

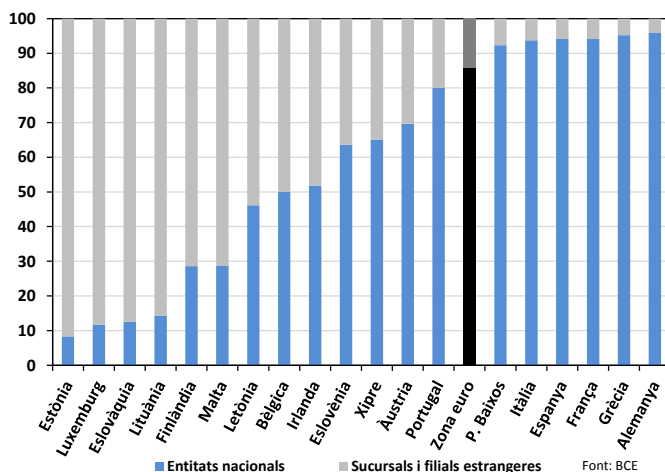
La crisi del deute sobirà va interrompre el procés d'integració creixent que mostraven els sistemes bancaris europeus des de mitjan anys vuitanta, i que es va accentuar amb la implantació de la moneda única. El 2007, els bancs europeus presentaven, de fet, un grau d'internacionalització més elevat que els seus homònims nord-americans i japonesos. També és veritat que aquest major grau d'integració reflectia bàsicament l'augment que van registrar els préstecs entre entitats al mercat interbancari. Aquests préstecs, que van acabar alimentant i finançant la creació de bombolles, tenen un marcat caràcter procíclic i poden ser revertits de forma ràpida i intensa si, tal com va passar, es perd la confiança al país deutor o s'incrementa la preferència per la liquiditat.

A més de reduir la seva exposició al mercat interbancari, els grans grups bancaris europeus han reduït també la seva presència "física" a l'exterior venent actius o tancant les seves xarxes operatives. També s'han retirat de segments de negoci aliens al nucli dur de la seva activitat com són la titulització o les operacions als mercats majoristes. Entre altres raons, perquè els nous requisits reguladors les fan menys atractives.

La "tornada a casa" dels grans bancs europeus ha accentuat un dels trets que presenten els principals

sistemes bancaris de l'eurozona, que és la posició hegemònica que hi tenen les entitats nacionals (gràfic 8). En canvi, la quota de mercat de la banca estrangera a la resta de l'eurozona és considerable, però les raons que expliquen aquest tret són diverses. L'interès per penetrar en mercats (com el de les repúbliques bàltiques) amb un potencial de desenvolupament elevat, els avantatges que aporta ser present en els grans centres bancaris de l'eurozona (Luxemburg, Malta, Irlanda) i l'elevat grau d'integració bancària amb alguns dels seus veïns que hi ha a països com Bèlgica i Finlàndia són algunes de les raons que expliquen la posició dominant que ocupa la banca estrangera en un bon nombre de països de l'eurozona.

Gràfic 8. Estructura del sistema bancari, 2014 (en %)

1.2. Canvis en el marc regulador

L'elevat volum de fons públics que es van haver de mobilitzar per salvar els sistemes bancaris occidentals va portar els principals organismes internacionals a impulsar una reforma en profunditat del marc regulador del sistema financer. Es tracta, en definitiva, d'evitar que es torni a produir una situació com l'actual o, si no és possible, de disposar almenys de mecanismes per pal·liar-ne els efectes més negatius. Exigir el compliment de més (i millors) nivells de recursos propis, mantenir matalassos de liquiditat, reforçar la vigilància de les "entitats sistèmiques" i més control dels productes derivats són algunes de les mesures que s'han aprovat en aquest sentit en els últims anys.

En l'àmbit específic de la Unió Europea, es va assumir per fi la inconsistència del binomi integració financera-regulació nacional. Havia arribat el moment d'avançar cap a la creació d'organismes supranacionals, i això va ser en definitiva el que va proposar l'Informe de

Larosiè defensant la creació d'una Junta Europea de Risc Sistèmic i la transformació en autoritats dels comitès en banca, assegurances i valors que s'havien creat poc després de la implantació de l'euro. No obstant això, l'informe també sostenia que les competències en matèria de supervisió microprudencial haurien de continuar sent exercides en l'àmbit nacional, atès que transferir-les al BCE podia generar conflictes d'interessos amb la política monetària.

La Unió Europea s'ha dotat així mateix d'eines "comunes" per tractar les crisis bancàries, i per fer-ho ha aprovat la Directiva sobre Resolució i Recuperació Bancària. En la mesura que consagra el principi del *bail-in*, és a dir, que obliga els creditors privats a assumir una part de les pèrdues ocasionades per les crisis bancàries, s'espera que redueixi la càrrega suportada pels contribuents. La nova directiva precisa també l'ordre de prelació en l'assumpció de pèrdues, que facilita l'aplicació en tots els països de l'eurozona de criteris homogenis en els rescats bancaris. En la mesura que distribueix les pèrdues a través del sistema, el *bail-in* pot generar també un efecte contagi, raó per la qual alguns ho consideren un gran error (vegeu, per exemple, De Grauwe, 2013).

El *bail-in*, que és important, és solament una part del mecanisme de resolució de les entitats en crisi. Finançat amb les aportacions dels bancs es crea també un fons de resolució. Aquest fons entrarà en acció una vegada s'hagin imposat pèrdues als creditors privats equivalents al 8 % dels passius de l'entitat en crisi, i podrà cobrir com a màxim un 5 % adicional de pèrdues; exhaurit aquest límit, i sempre que sigui possible, se seguiria imposant pèrdues als creditors.

La crisi també va posar de manifest els problemes de disseny que presentava la unió monetària. L'amenaça que els problemes de les entitats bancàries els hauria de resoldre el país d'origen d'aquestes entitats va acabar generant, com ja sabem, tensions sobre el risc sobirà. No en va, incrementaven la probabilitat que el problema de deute privat acabés sent –via rescats bancaris– de deute públic, atesa, a més, l'absència d'un suport adicional per part d'una estructura superior a la del propi país. Les inflades carteres de deute públic domèstic en poder dels bancs generaven, al seu torn, dubtes sobre la solvència d'aquestes carteres, i posaven en marxa el bucle diabòlic entre risc bancari i sobirà que va estar a punt d'acabar amb la moneda única. A mitjan 2012, la unió monetària era, de fet, una mera unió de bitllets en la qual les entitats bancàries dels països de la perifèria no podien finançar-se al mercat interbancari

als tipus d'interès fixats pel BCE, ja que el seu cost de finançament va passar a estar determinat pel diferencial davant del bo alemany exigint al seu deute públic.

Posar fi a la situació descrita en el paràgraf anterior suposava anar més enllà del marc de la coordinació entre autoritats nacionals vigent a la UE; calia transferir a organismes supranacionals els poders de regulació i supervisió. En aquest context, cal emmarcar l'aposta per avançar cap a una unió bancària llançada per la Unió Europea a mitjan 2012, i que es va concretar a la cimera europea de desembre de 2012, moment en el qual es va establir un full de ruta i un calendari precís entorn dels seus elements bàsics.

Transcorreguts tres anys des d'aleshores, els progressos han estat notables. El novembre de 2014 va començar a operar el Mecanisme Únic de Supervisió (MUS), la nova autoritat en matèria de supervisió prudencial a l'eurozona. Integrat pel BCE i les autoritats nacionals de supervisió, s'espera que contribueixi a millorar la qualitat de la supervisió i, tant o més important, que dificulti la captura del regulador, és a dir, que les entitats més rellevants d'un país, a causa precisament de la seva importància, acabin condicionant les decisions dels organismes supervisors. No sense discussió, per la falta de cobertura legal (en no estar previstes en els tractats fundacionals de la UEM), els dubtes sobre la seva capacitat per actuar de forma eficaç (en ser ja el creditor principal de les entitats en crisi) i els conflictes potencials d'interessos amb la política monetària, es va assignar al BCE la supervisió directa de les entitats més importants (123 grups bancaris que suposen entorn del 82 % dels actius bancaris de l'eurozona); la resta d'entitats (unes 3.500) seran supervisades per les autoritats nacionals seguint els criteris marcats pel BCE. En termes formals, seria un model de supervisió integrada, però d'execució descentralitzada.

Per raons òbvies, les crisis dels bancs de l'eurozona han de ser tractades amb criteris uniformes. Un organisme de nova creació –el Mecanisme Únic de Resolució (MUR)– decidirà què cal fer amb els bancs insolvents. Integrat per representants del BCE, la Comissió Europea i els estats membres, també podrà imposar pèrdues als accionistes i als creditors sense garantia, vendre part del negoci, crear una entitat pont per al trasllat temporal dels actius bancaris i transferir actius deteriorats a un vehicle de gestió d'actius o banc dolent. En línia amb el que es disposa en l'esmentada

Directiva sobre Resolució i Recuperació Bancària, i finançat com l'anterior amb les aportacions dels bancs, s'ha acordat també crear en un termini de vuit anys un fons de resolució comuna dotat amb una quantia equivalent a l'1 % dels dipòsits assegurats (entorn dels 55.000 milions d'euros).

El canvi respecte a la situació anterior que ha suposat la creació del MUS i del MUR és molt notable, i no és exagerat afirmar que es tracta del canvi regulatori més important dels últims trenta anys. No obstant això, també és evident que hi ha coses que cal millorar. L'existència d'un únic codi normatiu és, per començar, més formal que real. De fet, el propi MUS ha detectat l'existència d'almenys 150 qüestions rellevants en les quals els estats disposen d'un cert grau de discrecionalitat a l'hora d'aplicar les directives comunitàries. Aquestes discrepàncies dificulten i qüestionen la consistència dels exercicis de comparació dels nivells de risc i solvència.

La coexistència d'elements nacionals i supranacionals en els fonaments del MUS permet aprofitar l'experiència i el millor coneixement dels sistemes bancaris de què disposen les autoritats nacionals respectives, garantint al mateix temps la igualtat de tracte entre les entitats. És també una font d'asimetries que pot acabar generant conflictes. La no-coincidència entre l'àmbit geogràfic en el qual operen les entitats i el d'actuació del MUS pot plantejar també problemes (vegeu, per exemple, Hüttl i Schoenmaker, 2016). No en va, a l'eurozona operen bancs originaris de la resta de la UE, on també hi són presents els grans bancs de l'eurozona.

Justificada formalment per la necessitat d'evitar conflictes d'interessos, l'existència de dues autoritats supranacionals –MUS i MUR– amb competències en part superposades impossibilita descartar l'existència de discrepàncies sobre les mesures que s'han de prendre. La separació "física" de les seus dels dos organismes (Frankfurt i Brussel·les, respectivament) no facilita precisament la presa de decisions, i encara menys si el temps disponible per fer-ho és reduït.

La solidaritat (qui havia d'assumir els costos de les crisis) ha condicionat també el disseny dels mecanismes de presa de decisions, complexos i impregnats de sistemes polítics de votació que permeten vetos poc objectius. Els recels sobre el repartiment dels costos expliquen també la reduïda grandària del fons de resolució. És veritat, com argumenten alguns experts,

que si les entitats bancàries que s'han hagut de salvar haguessin tingut els nivells de capital que se'ls exigeix en l'actualitat i, tal com disposen les noves regles de la UE, s'haguessin imposat pèrdues a la major part dels creditors, el volum de capital que hagués estat necessari injectar en el sistema hagués estat reduït (De Groen i Gros, 2015). És cert també que el fons es podrà endeutar en el mercat i sol·licitar derrames extraordinàries a les entitats bancàries. A diferència de la FDIC nord-americana, que té garantida una línia de crèdit amb el Tresor de 100.000 milions de dòlars, no disposarà d'un suport de caràcter públic ni podrà comptar amb l'aval dels estats.

La solidaritat ha dificultat també la implementació d'una unió bancària completa i, més concretament, la creació d'una assegurança de dipòsits paneuropea. És poc probable que el MUR decideixi tancar una entitat gran i que sigui necessari, per tant, pagar els dipòsits assegurats. També és cert que en tots els països de la UE ja hi ha un sistema harmonitzat de garantia dels dipòsits. És evident també, com a contrapartida, que el vincle entre risc sobirà i risc bancari no es trencarà del tot si no hi ha un mecanisme de cobertura de caràcter supranacional.

En el que no hi ha dubte, en canvi, és que el nou marc regulador és més intrusiu que l'anterior, ja que incideix en tots els aspectes bàsics de la gestió de les entitats sota la seva tutela (governança, política de riscos, dimensió, distribució de beneficis, etc.).

1.3. Pèrdua d'imatge reputacional

L'ingent volum de recursos públics que ha calgut mobilitzar per evitar les crisis bancàries, les pèrdues que han sofert un bon nombre d'estalviadors com a conseqüència de la mala comercialització d'alguns productes financers i els excessos comesos per alguns alts càrrecs han erosionat de forma notable la imatge reputacional de la banca. Recuperar la confiança de la societat en les entitats bancàries "hauria de" necessitar temps; temps que caldrà aprofitar per intentar consolidar un model de relació entre client i entitat diferent del que hi ha hagut fins avui, en el qual la confiança en l'entitat era pràcticament cega.

La crisi ha erosionat també, per raons òbvies, la confiança dipositada en els òrgans supervisors en general i en els encarregats de vigilar les pràctiques bancàries en particular. S'imposa, doncs, repensar-ne el disseny i el funcionament, i incrementar-ne els mitjans, el grau d'autonomia i la capacitat d'intervenció. Cal

evitar en tot cas que la lògica preocupació per la solvència de les entitats que han de mostrar els supervisors impedeixi o dificulti oferir una protecció adequada als estalviadors detallistes.

2. Situació actual: reforçament de la solvència i progressos en la unió bancària

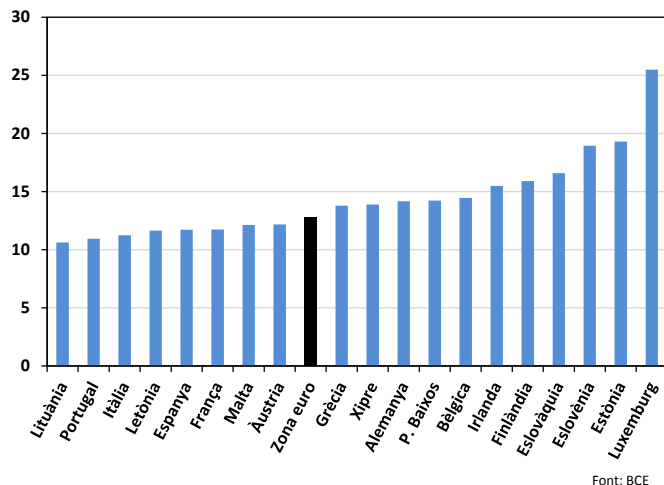
A més de reduir la grandària del seu balanç, els bancs de l'eurozona s'han esforçat per millorar-ne la qualitat. Alguns països com Irlanda van donar passos importants en la solució del problema dels actius "tòxics" creant estructures *ad hoc* com ara el banc dolent; en uns altres, especialment en aquells que han prioritzat la integració com a via de sortida de les entitats en fallida, els bancs mantenen encara en els seus balanços un volum considerable d'actius de mala qualitat que dificulta, òbviament, que es mostrin actius en la concessió de nou crèdit. De fet, aquest ha tornat a créixer solament a Alemanya, les repúbliques bàltiques i Malta.

Obligats, com ja s'ha dit, per la pressió dels principals organismes reguladors internacionals, els bancs de l'eurozona han incrementat de forma considerable tant el volum com la qualitat dels seus recursos propis. El BCE no només ha endurit els nivells exigits, sinó que ha imposat requisits diferents a cada entitat en funció del seu perfil de risc. A finals del 2014, la ràtio de capital de més qualitat, el capital ordinari de nivell 1 (CET1), se situa a nivell agregat en el 12,7 %, similar a la que presenten els bancs nord-americans i gairebé el doble del mínim que s'exigirà a partir del 2019 (7 %). Hi ha, però, diferències sensibles entre països, i Lituània (10,6 %), Portugal (10,9 %), Itàlia (11,2 %) i Espanya (11,8 %) són els que presenten els nivells relatius més baixos, i Luxemburg (22,3 %), Estònia (19,3 %) i Eslovènia (18,9 %) els més elevats (gràfic 9). L'existència d'una certa discrecionalitat en el càlcul dels actius ponderats per risc distorsiona les comparacions de les ràtios CET1. En termes de ràtio de palanquejament, que relaciona el nivell de capital amb el balanç sense ponderar, Espanya figura de fet entre els millors de l'eurozona, ja que presenta una ràtio del 5,7 %, un punt més que la mitjana europea i el doble pràcticament del nivell que s'exigirà a partir del 2018.

En l'àmbit de la unió bancària, s'ha seguit avançant en la creació d'una cultura comuna de supervisió basada en les millors pràctiques possibles. Per la seva banda, el

Mecanisme Únic de Resolució (MUR) ha avançat en dos camps: dissenyar els plans de reestructuració / resolució i definir el volum mínim de passius amb capacitat per absorbir pèrdues (MREL per les seves sigles en anglès) que hauran de mantenir les entitats de crèdit europees perquè sigui viable l'aplicació del *bail-in*.

Gràfic 9. Ràtio de capital ordinari de nivell 1 (CET1), 2014 (en %)

Conscients de la necessitat de completar la unió bancària, la Comissió Europea va presentar a finals del 2015 una proposta legislativa conduent a la creació d'una assegurança de dipòsits de caràcter paneuropeu. Coneixedors de les resistències que el tema provoca proposa que s'avanci cap a aquest objectiu de manera molt gradual, i, de fet, no seria fins l'any 2024 quan l'esmentada assegurança cobriria tots els dipositants de l'eurozona. Alemanya, no cal dir-ho, considera la proposta de la Comissió "inacceptable". Abans d'incrementar el grau de mutualització dels riscos, assenyala, cal reforçar la disciplina i el grau de responsabilitat dels països membres. Limitar el volum de deute públic que podran mantenir les entitats bancàries en el seu balanç (evitant així que els tresors en dificultats es recolzin en els seus sistemes bancaris) i modificar el tractament regulatori del deute públic (és a dir, permetre que es pugui reestructurar el deute públic dels països que hagin perdut l'accés als mercats) serien les dues mesures que s'haurien de prendre, des de l'òptica alemanya, com a condició prèvia per plantejar qualsevol avenç en la mutualització dels riscos. No cal assenyalar que el resultat d'aquest pols determinarà que acabem tenint una unió bancària de "palla" o de "formigó" (Gual, 2013).

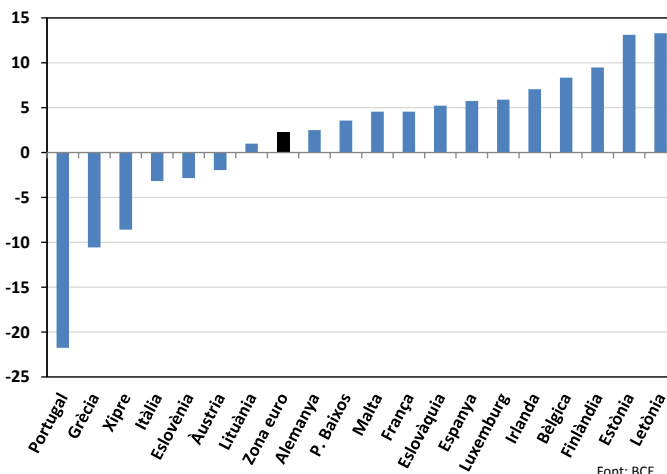
L'1 de gener de 2016 va entrar finalment en vigor la part de la Directiva Comunitària relativa a la imposició

del *bail-in*. Vistes les turbulències que van experimentar els mercats financers a principis d'aquest mateix any arran dels dubtes sobre la solvència de Deutsche Bank i la inclusió en el perímetre del banc dolent de l'Espirito Santo portuguès de bons sènior, caldrà veure si el Consell de Resolució s'atreveix a aplicar *avant la lettre* el citat *bail-in* si les entitats en crisi són grans o sistèmiques. La manera, pactada entre el govern italià i la Comissió Europea, com es durà a terme la reestructuració del sistema bancari italià, a més de reforçar la idea anterior (ja que no s'imposaran quitacions als inversors), mostra també que els grans estats es continuen oposant al fet que la decisió sobre el que cal fer, si escau, amb el seu sistema bancari o amb un dels seus grans bancs la prengui una autoritat supranacional.

3. Perspectives: consolidació i redefinició del model de negoci

La millora de la conjuntura econòmica, l'estancament de la morositat (amb el que això suposa de menors necessitats de provisions), els menors costos del passiu i l'increment dels ingressos per comissions han permès als bancs europeus tornar a presentar en els dos últims exercicis taxes positives de rendibilitat (gràfic 10). Malgrat tot, els nivells actuals continuen sent inferiors als existents abans de la crisi i inferiors també als que presenten els bancs nord-americans. En molts casos, la rendibilitat obtinguda és fins i tot inferior al cost del capital. Alguns sistemes com el de Portugal, Grècia i Xipre, on s'han hagut de reestructurar recentment alguns bancs, segueixen presentant pèrdues.

Gràfic 10. Rendibilitat sobre fons propis, 2014 (en %)

Factors de caràcter tant cíclic com estructural seguiran pressionant a la baixa els nivells de benefici en els pròxims anys. El ritme reduït a què creixen les economies de l'eurozona, la competència creixent pels segments d'activitat més cobejats, els tipus d'interès reduïts actuals i, tant o més important, la previsió que es mantinguin baixos durant un llarg període de temps serien els més importants. Els factors que van fer possible aconseguir elevats nivells de rendibilitat en el passat recent (és a dir, elevat nivell de palanquejament, finançament abundant i barat als mercats majoristes i expectatives de beneficis elevats en el sector immobiliari i la titulització) haurien desaparegut per no tornar.

En aquest context, un bon nombre d'analistes sosté que hi continua havent un excés de capacitat bancària a l'eurozona i avalen, per tant, que s'incrementi el grau de consolidació del sector. Aquesta també és l'opinió dels nous responsables de la supervisió bancària a l'eurozona; i ho és, malgrat que són conscients que la consolidació augmentarà els nivells de concentració del sistema bancari i el nombre d'entitats sistèmiques. La nova regulació europea en matèria de resolució d'entitats en crisi, i més concretament l'aplicació del *bail-in*, redueix alguns dels avantatges derivats de l'escala tals com el *too big to fail*, i no és clar que la rendibilitat bancària en un futur proper estigui correlacionada amb la dimensió.

A més de fer més complexa la gestió d'unes hipotètiques dificultats en una d'elles, la grandària de les entitats bancàries, en la mesura que pot generar una correlativa concentració de l'oferta de crèdit en els grans clients, pot acabar dificultant el finançament de les empreses petites i mitjanes. No és estrany, doncs, que la Comissió Europea hagi impulsat diverses iniciatives tendents a incrementar i diversificar les fonts de finançament d'aquestes empreses pel paper hegemònic que ocupen en el teixit productiu europeu. La més important és impulsar la creació d'un mercat únic de capitals. Es tractaria en definitiva d'aconseguir una situació en la qual a tots els participants en el mercat que presentin les mateixes característiques se'ls tracti de forma similar i puguin dur a terme la seva activitat en condicions semblants.

Presentat pel comissari Jonathan Hill a finals de setembre del 2015, el pla inclou mesures tendents a facilitar la titulització dels crèdits i la inversió en infraestructures. No obstant això, hi ha un marcat contrast entre l'objectiu que es pretén aconseguir, certament ambiciós, i el caràcter incremental del pla

d'acció anunciat. La mesura més important, l'harmonització de la llei d'insolvència, queda de fet molt indefinida i podria acabar sent irrellevant. Els obstacles principals per a la integració dels mercats (com, per exemple, l'existència de diferents sistemes comptables, la fragmentació de les infraestructures o l'existència d'esquemes fiscals incompatibles) romanen inalterats.

L'oposició al projecte que han mostrat els grans bancs i el considerable predicament que la retòrica antimercat o anticapitalisme continua tenint en països com França i Itàlia expliquen, en part, la falta d'ambició del projecte. Una explicació addicional, i també més convincent (Veron, 2015), és que la Comissió, per mantenir el Regne Unit dins del projecte, ha descartat donar suport a canvis substancials en l'*statu quo* existent en aquests moments basat en autoritats i organismes nacionals. Anunciar ara per ara canvis en el marc institucional (com per exemple, la creació d'un supervisor únic) que impliquin una pèrdua d'autonomia donaria ales, argumenten els tècnics de la Comissió, als partidaris d'abandonar la Unió Europea. A més de mantenir un esforç sostingut i constant al llarg del temps, caldrà tenir "una mica de sort" per culminar amb èxit el projecte de creació d'un veritable mercat de capitals europeu; projecte que en el cas concret de l'eurozona, més que una millora, ha de ser considerat una necessitat, ja que implementar una política monetària única en una àrea on el funcionament i les estructures financeres són dispars és, si més no, arriscat.

Els mercats no són, no obstant això, l'única font de finançament empresarial alternativa al crèdit bancari que hi ha en l'actualitat a l'eurozona. Les elevades exigències en matèria regulatòria a les quals està sotmès el sistema bancari *stricto sensu* han afavorit el desenvolupament de la denominada "banca a l'ombra", és a dir, ha possibilitat que altres intermediaris –bàsicament fons i vehicles d'inversió– facin en l'actualitat una part de les funcions pròpies dels bancs com ara finançar les activitats del teixit productiu. No en va, aquests intermediaris ja tenen en el seu poder actius del sector no financer de l'eurozona per un import equivalent als 3,2 bilions d'euros. Tant o més important, han concedit crèdit a empreses no financeres i famílies per valor d'1,3 bilions d'euros.

El progrés tecnològic ha possibilitat, per la seva banda, l'aparició de nous competidors de caràcter "tecnològic", i mai millor dit. Més àgils i de nou menys regulats que els bancs tradicionals, els "nous bancs" ofereixen als seus clients mitjançant el *crowdfunding* o

el *direct lending* accés directe als mercats de capitals; poden satisfer també la resta de les necessitats (col·locació de l'estalvi, sistemes de pagament i assessorament) dels usuaris de serveis financers, i ho poden fer a un cost inferior als bancs tradicionals, ja que no han de rendibilitzar estructures costoses.

Els desenvolupaments anteriors s'han de considerar beneficiosos en la mesura que contribueixen a abaratir el cost dels serveis financers, amplien les fonts de finançament de les empreses i desplacen el risc des d'activitats que gaudeixen *de facto* d'un suport públic a altres en les quals les pèrdues poden ser assumides per inversors privats. No obstant això, també és cert que concentrar el risc en agents poc preparats per fer front a situacions de tensió pot acabar generant episodis d'inestabilitat financera. Cal recordar en aquest sentit que aquests agents no tenen accés a les línies de liquiditat que proporcionen els bancs centrals i acostumen a presentar, a més, nivells elevats de palanquejament.

A més de reclamar als reguladors que garanteixin que la competència tingui lloc en igualtat de condicions, els bancs estan redefinint els seus models organitzatius i de negoci per fer front al nou entorn a què s'enfronten. Es tracta, en definitiva, de ser rellevant per a la nova generació de clients digitals, que exigeixen immediatesa i poder operar i fer operacions les 24 hores del dia, satisfent al mateix temps les demandes de la resta de clients, les exigències dels reguladors i els interessos dels accionistes. El repte és, per descomptat, majúscul i caldrà veure que totes les entitats que hi ha en l'actualitat siguin viables a mitjà termini.

4. Resum i conclusions

Els sistemes bancaris de l'eurozona han experimentat en els últims anys canvis significatius, i per descomptat la crisi financera és el principal vector generador d'aquests canvis. No en va, a més de causar una reducció considerable en el nombre d'entitats operatives, ha obligat els bancs a ajustar a la baixa la grandària del seu balanç, de la plantilla i de la xarxa operativa.

La progressiva expansió internacional dels grans grups bancaris europeus i la creació de l'euro van qüestionar el manteniment de sistemes de regulació i supervisió de caràcter nacional, però no va ser fins a l'esclat de la crisi

financera quan, apressats per la necessitat i la urgència dels esdeveniments, es va decidir apostar per la creació d'estructures supranacionals com ara la unió bancària. Des d'aleshores, els progressos han estat molt importants, especialment pel que fa a la prevenció de les crisis (regulació i supervisió). En canvi, elements fonamentals de la gestió de les crisis com l'assegurança de dipòsits estan poc desenvolupats.

Seguint amb el marc institucional, hi ha qui considera que Basilea III s'ha quedat curt i defensen sovint elevar encara més els nivells de capital exigits a les entitats bancàries, especialment a les globals o sistèmiques. Els bancs opinen, per contra, que l'esforç que han fet en els últims anys ha estat molt important; argumenten també que una reducció del consum del capital que impliquen els préstecs a pimes podria facilitar la concessió de més volum de crèdit i, per aquesta via, més creixement econòmic. El BCE, a més de ressaltar que no hi ha evidència empírica que avaluï l'impacte negatiu sobre el creixement dels majors nivells de capital, sosté que els préstecs a petites i mitjanes empreses consumeixen més capital perquè també hi ha més probabilitats d'impagament. Fins i tot acceptant que els majors nivells de capital exigits als bancs després de la crisi hagin tingut un impacte negatiu sobre la concessió de crèdit, el BCE considera que els beneficis de comptar amb un sistema bancari més robust i capitalitzat superen amb escreix els costos a curt termini.

En el que sí que hi ha acord és en la necessitat de reduir la discrecionalitat que hi continua havent a l'eurozona a l'hora de calcular els actius ponderats per risc i, per tant, les necessitats de capital. Obligar les entitats a utilitzar en els seus models interns un nombre reduït de carteres tipus d'actius, establir restriccions en la modelització de les carteres i exigir recàrrecs de capital sobre les exposicions estimades al marge dels models estàndard serien algunes de les mesures que s'estudia introduir en un futur pròxim per millorar la comparabilitat i la sensibilitat al risc dels models que empren les entitats bancàries per estimar el seu risc.

Molt més solvents que abans de la crisi, els bancs de l'eurozona s'enfronten a un conjunt de reptes (rendibilitat reduïda, pressió regulatòria, avenços tecnològics i competència creixent) que els estan obligant a canviar els seus models de negoci. Fer compatibles la cerca de l'estabilitat financera i la millora de les fonts de finançament empresarial és el repte complementari a què s'enfronten els reguladors.

Referències

- ANGELONI, I. (2015). [“Banking Supervision and the SSM: five questions on which research can help”](#) (conferència), Center for Policy Research's Financial Regulation Initiative Conference, Londres, 30 de setembre.
- BANK OF ENGLAND (2015). [“A European Capital Markets Union: Implications for Growth and Stability”](#). *Financial Stability Paper*, núm. 33.
- CARBÓ, S. i RODRÍGUEZ, F. (2013). [“Sector bancario único vs. sectores bancarios nacionales: ¿Qué aporta la Unión Bancaria Europea”](#), *Papeles de Economía Española*, núm. 137.
- COMISSIÓ EUROPEA (2015a). [“On steps towards Completing Economic and Monetary Union”](#), Communication to the European Parliament, The Council and the European Central Bank.
- COMISSIÓ EUROPEA (2015b). [“Completing Europe's Economic and Monetary Union”](#), Report by the Five Presidents.
- COMISSIÓ EUROPEA (2015c). [“Action Plan on Building a Capital Markets Union”](#), Communication to the European Parliament, the Council and the European Central Bank, núm. 468.
- COMISSIÓ EUROPEA (2015d). [“European Financial Stability and Integration Report”](#), abril.
- COURNÈDE, B. i DENK, O. (2015). [“Finance and Economic Growth in OECD and G20 Countries”](#). *OECD Economics Department Working Papers*, núm. 1223.
- DE GRAUWE, P. (2013). [“The new bail-in doctrine: A recipe for banking crises and depression in the eurozone”](#). *CEPS Commentary*, 5 d'abril.
- DE GROEN, W. P. i GROS, D. (2015). [“Estimating the Bridge Financing Needs of the Single Resolution Fund: How expensive is it to resolve a bank?”](#). *CEPS Especial Report*, núm. 122.
- EBA (2015a). [“Report-2015 EU Wide Transparency Exercise”](#), novembre.
- EBA (2015b). [“Risk Assessment of the European Banking System”](#), juny.
- ECB (2015a). [“Report on Financial Structures”](#), octubre.
- ECB (2015b). [“Financial Stability Review”](#), novembre.
- ECB (2015c). [“Financial Integration in Europe”](#), abril.
- ECB (2016). [“The Euro Area Bank Lending Survey”](#), quart trimestre de 2015.
- ESRB (2014). [“Is Europe Overbanked?”](#), *Reports of the Advisory Scientific Committee*, núm. 4.
- ESRB (2015). [“ESRB Report on the Regulatory Treatment of Sovereign Exposures”](#).
- FENDER, I. i LEWRICK, U. (2015). [“Calibrating the Leverage ratio”](#). *BIS Quarterly Review*, desembre de 2015.
- FMI (2015). [“International Banking after the Crisis: Increasingly Local and Safer?”](#). *Global Financial Stability Report*.
- FULLENKAMP, C. i ROCHON, C. (2014). [“Reconsidering Bank Capital Regulation: a new combination of rules, regulators, and market discipline”](#). *IMF Working Paper*, núm. 14/169.
- GUAL, J. (2013). [“Unión Bancaria: ¿de hormigón o de paja?”](#). *Documentos de economía “la Caixa”*, núm. 26.
- HUERTAS, T. (2016). [“European Bank Resolution: Making it Work!”](#). *CEPS Task Force Report*, CEPS.
- HÜTTL, P. i SCHOENMAKER, D. (2016). [“Should the ‘Ours’ join the European Banking Union?”](#). *Bruegel Policy Contribution*, 2016/03.
- LANGFIELD, S. i PAGANO, M. (2015). [“Bank Bias in Europe, Effects on Systemic Risk and Growth”](#). *ECB Working Papers Series*, núm. 1797.
- MICOSSI, S. (2016). [“Banking Crisis yet again and how to fix it”](#). *CEPS Commentary*, 15 de febrer.
- MODY, A. i WOLFF, G. (2015). [“The Vulnerability of Europe's Small and Medium-sized Banks”](#). *Bruegel Working Paper*, 2015/07.
- PwC i IE BUSINESS SCHOOL (2015). [“La Unión Bancaria, suma y sigue”](#). Informe del Centre del Sector Financer.
- RESTOY, F. (2016). [“La organización de la supervisión financiera”](#), discurs presentació de la Guia del Sistema Financiero Español / Analistas Financieros Internacionales, 18 de gener de 2016.
- SCHOENMAKER, D. (2015). [“Firmer Foundations for a Stronger European Banking Union”](#). *Bruegel Working Papers*, 2015/13.
- SCHOENMAKER, D. i PEEK, T. (2014). [“The State of the Banking Sector in Europe”](#). *OECD Economics Department Working Papers*, núm. 1102.

TORRES, X. (2015). "[El Mecanismo único de Supervisión y el papel de las Autoridades nacionales](#)". *Revista de Estabilidad Financiera*, núm. 29. Banc d'Espanya.

VEGARA, D. (2014). "[Una panorámica de la Unión Bancaria](#)". *Revista de Estabilidad financiera*, núm. 17. Banc d'Espanya.

VERON, N. i WOLFF, G. (2015). "[Capital Markets Union: A vision for the Long Term](#)". *Bruegel Policy Contribution*.

VERON, N. (2015). "[Europe's Radical Banking Union](#)". *Bruegel Essay and Lecture Series*.

EuropeG està integrat per Antoni Castells (director), Josep Oliver, Emilio Ontiveros, Martí Parellada i Gemma García (coordinadora).

EuropeG
Parc Científic de Barcelona
Baldri i Reixac, 4
08028 Barcelona
Tel. 934 033 723
www.europeg.com

Amb el suport de:

